

Karpenko O.G.

Doctor of pedagogical sciences, professor
Dragomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv)

THE FORMATION OF PROFESSIONALISM IN FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE CONDITIONS OF HIGHER SCHOOL

Карпенко О.Г.

доктор педагогічних наук, професор
НПУ імені М.П. Драгоманова (Україна, м. Київ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

The article describes the main characteristics of training professionalism in social workers and presents the levels of future professional workers' professional cultures.

Keywords: *students, future social worker, professionalism, professional culture, professional readiness.*

У статті розкрито проблему професійної підготовки соціальних працівників в умовах модернізації вищої школи: розглянуто поняття професіоналізму; визначено рівні професійної культури; на основі аналізу наукової літератури.

Ключові слова: *студенти, майбутній соціальний працівник, професіоналізм, професійна культура, професійна готовність.*

У центрі концепції сучасної освіти знаходиться особистість студента й у зв'язку з цим дослідження психолого-педагогічних умов його розвитку і становлення як професіонала у процесі оволодіння професійною діяльністю слід вважати пріоритетним [3; 4; 5; 6; 9].

Метою нашої статті є вивчення взаємозв'язку професіоналізму й змісту освітньої системи підготовки фахівця, розкриття психологічних аспектів професійної підготовки студентів, обґрунтування технологізації освітнього процесу, спрямованого на розвиток професіоналізму, а також огляд умов щодо формування особистісних якостей майбутніх соціальних працівників.

У сучасних умовах розширення зони професійної підготовки соціального працівника, наповнення її новим змістом є явищем логічним і закономірним. Актуальність цього явища

обумовлена не лише необхідністю враховувати у соціальній роботі різноманітні фактори середовища [11; 12], які впливають на характер роботи з клієнтом, але й більш глибоким явищем – перебудовою всього процесу соціальної роботи і зміною соціальнопрофесійного статусу самого соціального працівника.

Вивчення сучасних тенденцій в модернізації вищої освіти соціальних працівників у різних країнах світу дозволяє визначити найбільш важливі серед них: 1) університетська підготовка соціальних працівників, що підвищує якість їх освіти і престиж у суспільстві; 2) багаторівневість і варіативність освіти (курси, бакалаврат, магістратура, аспірантура, післядипломна освіта), що дозволяє кожному визначити свої можливості та інтереси в її отриманні; 3) посилення соціокультурного компонента у змісті професійної освіти соціального працівника; 4) інтеграція вузівської та після вузівської освіти, докорінне поліпшення змісту, гнучкість та варіативність форм та видів освіти [6; 10].

Практика і дослідження останніх років показують, що освіта досить впевнено бере на себе функцію соціалізації особистості, тобто залучає її у широкі соціальні зв'язки і відносини. Дослідники визначають, що традиційна академічна освіта, яка більш схильна до інтелектуалізму, поступово замінюється новою освітньою системою, здатною моделювати соціальну практику в цілому [2; 8].

Осмилення ідей багаторівневої соціальної освіти в теорії і на практиці активізувало діяльність ВНЗ по оновленню змісту освітніх технологій, які дозволяють оптимізувати і якісно поліпшити підготовку кадрів для соціальної сфери.

Виходячи із того, що провідною функцією освіти у філософії освіти визначено функцію управління особистісним і професійним розвитком спеціалістів, а відтак і соціальних працівників, то варто зробити ідею сучасної освіти ціннісним ядром їх професійної свідомості і способом реалізації в майбутній професійній діяльності. Інакше кажучи, освіта соціальних працівників у світі сучасних поглядів має бути підпорядкована рефлексивно особистісному і професійному розвитку соціального працівника, у процесі якого він із об'єкта професійного навчання стає суб'єктом професійного саморозвитку.

Сучасна вища освіта будується на різних теоретичних засадах, тому доцільно здійснити аналіз хоча б основних із них.

Розширення філософії освіти сприяло розвитку *культурно-цивілізованого підходу*, основи якого були закладені російським вченим Н.Данилевським і продовжені у працях О.Шпенглера, В.Андрущенка, В.Кременя, П.Сорокіна.

Прибічники *соціокультурного підходу* звертають, у першу чергу, увагу на проблему освітнього середовища як соціокультурного середовища (В.Бех, І.Зимня, І.Зязюн, В.Панов та ін.). Звідси можна говорити, що освітнє середовище – це система впливів і умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, які наявні в соціальному і просторово-предметному оточенні. Це дозволяє говорити і про виховний потенціал освітнього середовища.

Зважаючи на те, що професійна підготовка соціального працівника постає як складна, соціальна, динамічна, само організуюча система, то слід зупинитися на аналізі теорій *системного підходу* і теорії синергетики (С.Архангельський, В.Василькова, І.Блауберг, М.Каган). Елементами системи є суб'єкти, об'єкти, зміст, способи і форми організації навчального процесу, результат. Всі елементи об'єднані спільною метою функціонування і управління.

Спираючись на це положення можна припустити, що система професійної підготовки соціального працівника до практичної діяльності здатна функціонувати і в стабільному режимі, і в динамічному. Це в основному буде залежати від характеру зовнішнього впливу соціуму, зв'язків з

іншими системами, способів взаємодії суб'єктів і об'єктів, мети і змісту навчання.

І ще про один підхід варто сказати, хоча він і не є окремим предметом нашого дослідження, але він є одним із провідних у психології і педагогіці – це *особистісний підхід*. Його можна розуміти як набуття особистісних якостей суб'єкта у процесі життєдіяльності, зокрема в період професійного становлення особистості. Виходячи з теорії суб'єктності [10], можна зробити висновок, що прагнення бути «особистістю» це, 1) бути суб'єктом своїх контактів зі світом; 2) бути суб'єктом предметної діяльності; 3) бути суб'єктом спілкування; 4) бути суб'єктом самопізнання.

Не менш важливим є *психологічний підхід* (Л.Анциферова, І.Зимня, Н.Кузьміна, Є.Клімов, Г.Опорт та ін.), який потребує звернути особливу увагу на соціальну ситуацію, що впливає на розвиток особистості, вивчення і врахування психологічного комплексу людини, ціннісна переорієнтація (за певних умов), руйнування старих і поява абсолютно нових структур особистості.

Останнім серед визначених підходів особливе місце посідає *діяльнісний підхід*, який у принципі базується на психолого-педагогічній теорії діяльності (Л.Виготський, Т.Іванова, О.Леонт'єв, С.Рубінштейн та ін.). Згідно з теорією діяльності процес розвитку особистості здійснюється у тісній залежності від тієї діяльності, в яку вона включена.

Реалізація діяльнісного підходу у системі професійної підготовки соціальних працівників дає позитивні результати у спеціально змодельованих умовах вузу. Без сумніву, розширення операційно-діяльнісного поля підготовки завдяки застосуванню в навчально-виховному процесі ВНЗ системи практичних дій, способів поведінки веде до розвитку особистості майбутнього соціального працівника.

За таких умов можна розгорнути цілеспрямовану професіоналізацію студентів, в основі якої лежить *професіографічний фактор*. Він засвідчує, що з розгортанням сфери застосування спеціалістів які оволодівають спеціальностями соціальний працівник, соціальний педагог, соціальне управління тощо, назріла потреба у побудові комплексу кваліфікаційних характеристик спеціалістів, котрі працюють у різних соціальних інститутах і здійснюють організацію допомоги і підтримки різним категоріям клієнтів.

Слід зазначити, що особливістю даного підходу є його орієнтація на виявлення і розвиток теоретичного потенціалу спеціаліста. Метою професіографії в даному випадку є виявлення особливостей взаємодії спеціаліста у процесі професійної діяльності з різними категоріями клієнтів, з фактами, соціальними інститутами, з явищами і ситуаціями, з якими стикаються клієнти. І, як результат, ми розробили професіограму, що є всебічним описом професійної діяльності та окреслених вимог, які він висуває стосовно до індивідуально-психологічних та психолого-фізіологічних і особистісних якостей, що є для даної діяльності професійно важливим.

Отже, можна вести мову про необхідність гуманізації навчання, його демократизацію, універсальність, фундаментальність, варіативність, гнучкість, відкритість, про соціальну детермінацію професійної підготовки і майбутньої професійної діяльності у різних соціальних інститутах. Таке бачення вищої професійної освіти допоможе принципово змінити акценти у процесі навчання: не репродуктивне, а конструктивне знання, стимулювання пошукової активності евристичних здібностей студентів.

Література:

1. Зимня И.А. Подготовка социального работника как многоуровневый процесс / И.А.Зимня // Актуальные проблемы состояния и перспектив социальной работы в России // Социальная работа. – М., 1992. – Вып.6. – С. 54–62.
2. Каган М.С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М.С.Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 328 с.
3. Капська А.Й. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / А.Й.Капська, Л.В.Волинська, О.Г.Карпенко; за ред.А.Й. Капської. – К. : ДЦСМ, 2003.– 87 с.
4. Карпенко О.Г. Професійно-орієнтовані технології як умова успішної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу / О.Г.Карпенко // Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – 2014. – Вип. 19. – С. 104–110.
5. Карпенко О.Г. Професійне становлення соціального працівника: навч.-метод. посіб. / О.Г.Карпенко. – К. : ДЦССМ, 2004. –164 с.

6. Карпенко О.Г. Теорія і практика професійного становлення соціального працівник / О.Г.Карпенко. – К. : Слово, 2014. –196 с.
7. Козубовська І.В. Роль і функції соціально-психологічної служби в роботі з сім'єю / І.В.Козубовська, В.Ю.Керецман. – Ужгород : УДУ, 1998. – 173 с.
8. Мигович І.І. До питання про зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери / І.І.Мигович // Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежом. – Ужгород : «Art Line», 2003. – С. 227–230.
9. Петько Л.В. Вивчення гендерних ролей та взаємовідносин у сім'ї зі студентами ВНЗ на практичних заняттях з іноземної мови / Л.В.Петько // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць [за ред. А.Й.Капської]. – Вип. 14 (частина II). – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2012. – С. 112–123.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7871>
10. Петько Л.В. Професійно орієнтовані технології навчання ІМ як засіб формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Петько // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: зб. наук. пр. – Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2015. – Вип. 18. – С. 179–188. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8391>
11. Петько Л.В. Педагогічна сутність у визначенні поняття «освітнє середовище» / Л.В.Петько // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. – Вип. 34. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 109–118. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7452>
12. Петько Л.В. Особистість. Соціум. Навчальне середовище / Л.В. Петько // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – Вип. 35. – С. 101–109. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7918>

